

Stichting KAMermuziek Amsterdam
KAM2 Internationale Strijkkwartetten
Leipziger Streichquartett
Woensdag, 14 december 2011
Het Concertgebouw
Amsterdam
Kleine Zaal, 20.15 uur

Joseph Haydn (1732-1809)

Strijkkwartet in D opus 20 nr. 4 Hob. III 34
Allegro di Molto
Un poco Adagio Affettuoso
Allegretto alla zingarese
Presto scherzando

Franz Schubert (1797-1828)

Quartettsatz in c opus posth. D703

- pauze

W.A. Mozart (1756-1791)

Strijkkwartet nr 20 in D KV 499 'Hoffmeister'
Allegretto
Menuetto: Allegretto
Adagio
Allegro

Franz Schubert (1797-1828)

Strijkkwartet nr 13 in a opus 29 D805 'Rosamunde'
Allegro ma non troppo
Andante
Menuetto – Allegretto – Trio
Allegro Moderato

Leipziger Streichquartett

Stefan Arzberger & Tilman Büning, *viool*
Ivo Bauer, *altviool*
Matthias Moosdorf, *cello*

Het Leipziger Streichquartett heeft zich als het "beste Duitse strijkkwartet" (Gramophone) ontwikkeld tot een van de meest gevraagde en veelzijdige ensembles van onze tijd. Bij de oprichting in 1988 waren drie van de leden van het kwartet nog werkzaam als aanvoerder in het wereldberoemde Gewandhausorchester, dat ze in 1993 verlieten om zich geheel aan de kamermuziek te kunnen wijden. In de loop van 2008 neemt primarius Andreas Seidel afscheid van het ensemble. Opvolger is de Leipziger Stefan Arzberger, momenteel plaatsvervangend eerste concertmeester van het Leipziger Gewandhaus Orchester. Sinds november 1991 geeft het kwartet zijn eigen concertserie "Pro Quatuor". Hun bijna 70 CD opnames, waarbij het palet reikt van Mozart tot Cage, van Haubenstock-Ramati tot Beethoven, daarbij inbegrepen complete opnames van de werken van Brahms, Mendelssohn, Mozart en de Tweede Weense School, worden door de vakpers hoog geprezen. Het kwartet staat sinds 1992 onder exclusief contract bij het label Dabringhaus & Grimm.

Joseph Haydn (1732-1809)

Strijkkwartet in D Hob III 34 (opus 20/4)

In 1772 componeerde Joseph Haydn een serie van zes kwartetten, opus 20, ook wel de Zonnekwartetten genoemd (vanwege de zon als vignet op het titelblad van de uitgave door Hummel). Vooral de cellist komt in dit vierde kwartet uit de serie aan zijn trekken, want de opdrachtgever, Nicolaus Zmeskall von Domantovetz, was een ijverige amateurbeoefenaar van dit instrument. Nog een vermeldenswaardige bijzonderheid is de voorliefde die Haydn voor de volksmuziek in dit opus ten toon spreidt. De twee laatste delen hebben als specifiek kenmerk zigeunerachtige trekjes waar Haydn (en later ook Brahms) verzot op was. In het openingsdeel ziet Haydn af van een (langzame) inleiding. Het kwartet begint gelijk *Allegro di molto* met de expositie van een merkwaardig, onheilspellend bonzend hoofdthema. Het neventhema start geagiteerd, maar neemt dadelijk gas terug. De expositie wordt letterlijk herhaald. In de doorwerking domineert de gespannen sfeer. Het donkere gebons van de cello en de agitatie in de hoge strijkers maken de stemming er niet vrolijker op. Na dit duistere kwartetdeel volgt het lange *Un poco adagio e affettuoso* met variaties, waarin achtereenvolgens tweede viool met altviool, cello en primarius solistisch optreden. In de vierde, tevens laatste variatie keert het thema terug, maar zonder herhaling. De ietwat pathetische coda doet, gelijk het eerste deel, qua stemming aan de 'Sturm und Drang'-beweging denken, die ook Haydn niet onberoerd liet. Het menuet draagt de titel *Allegretto alla Zingarese*. Het trio hobbezakt al even 'Folkstümlich'. Jammer dat het deeltje zo kort is. Minstens zo zigeunerachtig klinkt tot slot het temperamentvolle *Presto e Scherzando*.

Franz Schubert (1797-1828)

Quartettsatz in c opus post. D703

In de jaren 1818-1823 zoekt Franz Schubert naar een nieuwe, eigen stijl; een stijl die zich kan meten met het werk van de machtige Ludwig van Beethoven. Dat valt hem zwaar. De vloer van zijn (werk)kamer ligt bezaaid met probeersels. Tussen alle papieren slingeren onder meer een geheel voltooid *Allegro* voor strijkkwartet en schetsen van de eerste 41 maten van een daarop aansluitend *Andante*. Waarom Schubert dit sombergestemde kwartet in wording niet afmaakt, weten we niet. We kunnen slechts gissen. Misschien was de componist in die donkere maanden - eind 1820 - al te verdrietig om aan zijn schepping met droge ogen verder te werken. Zijn grote liefde, Thérèse Grob, was zojuist door haar moeder uitgehuwelijkt aan Johann Bergman, een meester-bakker met maatschappelijk beduidend betere perspectieven dan de altijd berooide, volstrekt onzakelijke notendichter. Deze lieve, maar ongelukkige vrouw schijnt de rest van haar huwelijk steeds heimelijk naar Schubert te zijn blijven verlangen.

Duister en onrustig zoeken de strijkers in chromatische notenreeksen naar het Iyrische (hoofd)thema. De expressieve melodie (Thérèse?) is nog maar nauwelijks uitgezongen of het nerveuze gejaacht (Schuberts kwaadheid en machteloosheid?) - dat nergens toe leidt en alleen maar de

stuipen op het lijf jaagt - onderbreekt de expositie van het zangerige thema.

Enigszins tot rust gekomen hervat de tedere melodie de expositie. En zo verder, en zo verder. Het spanningsveld tussen dramatische wanhoop en liefdevolle verdraagzaamheid domineert het hele kwartetdeel. Geleidelijk overwint, zoals vaak bij Schubert, de berusting het van de boze opstandigheid. Alleen op het eind laat de componist nog eenmaal zijn grommende onvree met de onverkwikkelijke gang van zaken horen.

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791) Strijkkwartet in D KV 499 'Hoffmeister'

Het 'Hoffmeister Quartett', gecomponeerd in 1786, is een eenling tussen de zes aan Haydn opgedragen kwartetten uit de jaren 1782/85 en de drie Pruisische kwartetten uit 1789/90. Er zijn vermoedens dat Mozart het strijkkwartet in opdracht van Graaf Franz Wallegg-Stuppach schreef. Dat is dezelfde persoon die later schuil zou gaan achter de onbekende opdrachtgever van Mozarts onvoltooide Requiem. Maar het is evengoed mogelijk dat Mozart het kwartet componeerde voor zijn vriend de uitgever Franz Anton Hoffmeister in ruil voor een (nog) niet afgeloste schuld. De omstandigheden doen er bij Mozart vaak ook niet zo toe. Feit is dat deze Hoffmeister het werk separaat publiceerde, vandaar de bijnaam.

Opmerkelijk in het openingsdeel, *Allegretto*, zijn de veelvuldige wisselingen in het thema van majeur en mineur toonaarden. Er is geen tweede thema. Verscheidenheid in eenheid is het motto. Het tweede deel is een chromatisch getint *Menuetto: Allegro* met een ingenieus contrapuntisch trio. Het zachtwillige *Adagio* is in sonatevorm, met trekjes van een rondo. In het aanstekelijke *Molto Allegro* tot slot laat Mozart de solisten uitbundig met elkaar concerner.

Franz Schubert (1797-1828) Strijkkwartet nr 13 in a D 804 'Rosamunde'

Het strijkkwartet in a werd onder een voor Schubert wel heel gunstig gesternte geboren. Het werd vrijwel direct na voltooiing op 14 maart 1824 in het openbaar ten doop gehouden door het toentertijd bekende Schuppanzigh Quartett. De kritieken waren lovend. Om het succes helemaal compleet te maken beleefde het kwartet nog hetzelfde jaar een publicatie door Sauer & Leidesdorf in Wenen. Die luxe was en zou geen enkel ander kwartet van Schubert tijdens zijn leven te beurt vallen. De critici vonden de muziek teder, natuurlijk en lieflijk en net zo memorabel als Schubert's liederen. Zelf zag Schubert het kwartet als een vingeroefening voor het grote symfonische werk. Qua structuur baant Schubert de weg voor Bruckner, de componist, die in velerlei opzicht als zijn natuurlijke opvolger kan worden beschouwd. De kern van het liedachtige hoofdthema van het openingsdeel *Allegro ma non troppo* is een dalende kwint in twee stappen met een triller op de tweede noot. Het zangerige neventhema is niet erg contrasterend. Contrasten ontstaan doordat Schubert de thema's in de expositiefase verschillend moduleert en modificeert en in de doorwerking met elkaar in

competitie brengt. Het tweede deel *Andante* is gebaseerd op een zelfcitaat uit de toneelmuziek *Rosamunde*, die Schubert kort tevoren had voltooid.

Vandaar de bijnaam: *Rosamunde kwartet*. Rosamunde, een creatie van Helmina de Chézy, is een Cypriotische prinses die, voordat zij in de armen van haar geliefde prins valt, opgroeit als een simpel herderinnetje. Kennelijk vond Schubert de pastorale muziek van de derde *Entre-Acte* zo geslaagd, dat hij het materiaal voor het andante van onderhavig kwartet en later als thema voor de Impromptu in Bes opus 142 nr. 3 hergebruikte. In het *Andante* fungeert het Rosamunde-thema als een soort refrein, dat in wisselende gedaantes terugkeert na coupletten, die meest in mineur gezette variaties op het thema zijn. Het korte *Menuetto* is eveneens op een eerdere compositie gebaseerd, nl. het lied *Die Götter Griechenlands* op tekst van Friedrich von Schiller (D 677). De donkere, bitterzoete stemming komt overeen met de strofe "Schöne Welt, wo bist du? Kehre wieder, holdes Blütenalter der Natur!". De typische vingerafdrukken van Schubert: hunkering en melancholie, overheersen. Alleen in het trio klinkt iets door van hoop op terugkeer naar het verloren paradijs. Het hoofdthema van het exquise slotdeel 'Allegro moderato' doet even denken aan het bekende Menuet van Luigi Boccherini. Het energieke neventhema heeft een vleugje Hongaarse heroïek. Schubert verzet de zinnen. Machteloze smart maakt plaats voor wilskracht en vooral elegante verstrooiing.

Han van Tulder (www.hanvantulder.nl)

Het volgende concert in de serie KAM2 is op woensdag 11 januari 2012. Tempera Quartet speelt werken van Tsjaikovski, Nordgren en Enescu.

***Wilt u de programmering van de KAM steunen?
Word Vriend van de KAM!***

De Vrienden van de KAM leveren een belangrijke bijdrage aan de programmering.

De KAM kan uw steun goed gebruiken.

Meer informatie op www.kamconcerten.nl

De mooiste CD winkel in Amsterdam, Concerto, verzorgt vanaf dit jaar de CD verkoop bij een aantal concerten. Vrienden van de KAM krijgen 10% korting op de aankoop tijdens KAMconcerten.

Wilt u op de hoogte gehouden worden van de activiteiten van de KAM? Meld u dan nu aan voor de nieuwsbrief op www.kamconcerten.nl

**Stichting KAMermuziek Amsterdam
Herengracht 51
1015 BC Amsterdam
T: 020 6812100
www.kamconcerten.nl**